

13. Teaching entrepreneurship. New project will strengthen entrepreneurial skills at vocational schools. The Foundation for Entrepreneurship [Electronic resource]. — Access mode: <https://www.ffe-ye.dk/videnscenter-skjult/undervisning-i-ivaerksaetteri> (access date 31.03.2023). — Title from the screen. [In Danish].

Стаття надійшла до редакції 01.04.2023

УДК 338.23

JEL Classification L65, I18, O33, F23

DOI 10.33111/EE.2023.50.KurnosenkoS_BeleiL

S. Kurnosenko

applicant for the programme

«MBA (English)»

Anatoliy Poruchnyk

Educational and

Research Institute

of Business Education

Vadym Hetman Kyiv National

Economic University

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-9566-0162>

L. Belei

applicant for the programme

«MBA in healthcare»

Anatoliy Poruchnyk Educational

and Research Institute

of Business Education

Vadym Hetman Kyiv National

Economic University

С. О. Курносенко

здобувач ОПП «МБА (англомовна)»

Навчально-наукового інституту

бізнес-освіти

ім. Анатолія Поручника

Київський національний

економічний університет

імені Вадима Гетьмана

Л. М. Белей

здобувачка ОПП «МБА у галузі

охорони здоров'я»

Навчально-наукового інституту

бізнес-освіти

ім. Анатолія Поручника

Київський національний

економічний університет

імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-9173-2788>

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ ІНДУСТРІЇ

АНОТАЦІЯ. У статті представлено результати аналізу тенденцій розвитку фармацевтичного ринку світу та України. Визначено місце фармацевтичної індустрії у економіці світу та країн. Зроблено оцінювання фарма-індустрії з в контексті розвитку вітчизняної переробної промисловості. Проаналізовано динаміку фармацевтичного ринку України протягом 2011–2021 рр., зроблено порівняння інвестиційної активності фармацевтичних підприємств порівняно з іншими промисловими компаніями. Представлено результати по-

рівняльного аналізу інноваційної діяльності українських фармацевтичних підприємств порівняно з компаніями інших видів промислової діяльності та компаній — лідерів світової фарми. Визначено проблемні питання регуляторної політики у фармацевтичній індустрії України. Проаналізовано конкурентне середовище вітчизняного фармацевтичного ринку. Визначено тренди розвитку фармацевтичного ринку, які є актуальними як для світового, так і вітчизняного бізнес-простору.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: Фармацевтична індустрія, фармацевтичний ринок, лікарські засоби, інноваційність фармацевтичних компаній, конкурентоспроможність фармацевтичних компаній.

TRENDS AND PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE PHARMACEUTICAL INDUSTRY IN THE WORLD AND UKRAINE

ANNOTATION. The article presents the results of the analysis of trends in the development of the pharmaceutical market in the world and Ukraine. The place of the pharmaceutical industry in the world and national economies is determined. It is established that pharma is one of the fastest growing sectors of the world economy with annual growth rates of up to 12 %. The pharmaceutical industry is assessed in the context of the development of the domestic manufacturing industry, where the pharmaceutical industry accounts for 4 % of GDP. The dynamics of the pharmaceutical market of Ukraine in 2011–2021 is analysed, and the investment activity of pharmaceutical enterprises is compared with other industrial companies. It is established that the share of capital investments in the total industrial volume of investments in the domestic pharmaceutical business is one of the highest among the industrial sectors of the Ukrainian economy. The results of a comparative analysis of the innovation activity of Ukrainian pharmaceutical enterprises in comparison with companies of other types of industrial activity and companies-leaders of the world pharmaceutical industry are presented. It is determined that the pharmaceutical industry is a leader among other sectors of the Ukrainian manufacturing industry in terms of the number of innovation-active enterprises. Innovative expenditures per 1 UAH of output in the pharmaceutical industry are higher than in knowledge-intensive industrial sectors. However, the respective indicator is insignificant compared to similar indicators for the world's leading pharmaceutical companies. The article identifies problematic issues of regulatory policy in the pharmaceutical industry of Ukraine. It is proved that domestic pharmaceutical companies are actively implementing digital business transformation projects. The competitive environment of the domestic pharmaceutical market is analysed. The high potential for the development of domestic pharmaceutical companies is evidenced by the fact that during the war, all production facilities are fully operational and at the same time ensure an increase in product sales. The trends in the development of the pharmaceutical market, which

are relevant for both the global and domestic business space, are identified.

KEY WORDS: Pharmaceutical industry, pharmaceutical market, medicines, innovation of pharmaceutical companies, competitiveness of pharmaceutical companies.

Вступ. Питання розвитку фармацевтичної промисловості є критично важливими як з економічної позиції, так і в аспекті забезпечення нормального рівня життєдіяльності людини. Так, в умовах зростання кількості населення на планеті Земля та посилення екологічного навантаження, яке негативно відображається на стані здоров'я людини, відбувається збільшення потреби у лікарських засобах. Потужний розвиток технологій, які використовуються, зокрема, й у фармацевтичній індустрії, позитивно впливає як на її можливості, так і результати. Значно зростає якісний рівень лікарських засобів, точнішими стають засоби діагностування та лікування з урахуванням специфічних особливостей пацієнта, що в цілому забезпечує зростання безпечності, тривалості та якості життя людини. Крім того, слід враховувати, що фармацевтична індустрія є важливим елементом економіки багатьох країн світу. Так, сучасна фарма — це простір для розвитку інновацій. Відповідно, у цій галузі створюється та розвивається багато стартапів, здійснюються наукові дослідження та розробки, результативність та ефективність впровадження яких не тільки якісно змінює життя людини, а й дозволяє бізнесу збільшувати доходи, що слугують основою економічного зростання будь-якої країни.

Тенденції, проблеми та перспективи розвитку фармацевтики досліджуються у багатьох різних аспектах. Так, на рівні міжнародних організацій — це Всесвітня організація охорони здоров'я (World Health Organisation, WHO). Саме ця організація вивчає потреби у лікарських засобах в різних країнах, стежить за інноваціями, що відбуваються в галузі фармацевтики. Також дослідними організаціями є Міжнародний союз фармацевтичних компаній (International Union of Pharmaceutical Companies, IUPMA), Фармацевтична федерація Європейського Союзу (Pharmaceutical Federation of the European Union, PFE), Асоціація фармацевтичних дослідників та розробників (Association of Pharmaceutical Research and Development, PhRMA) та ін.

Дослідження проблем розвитку фармацевтичної індустрії проводяться також в академічних дослідницьких центрах та університетах. Багато країн також мають свої організації та ініціативи

для дослідження проблем розвитку фармацевтичних індустрій у відповідній країні. Так, в Україні дослідження розвитку фармацевтичної галузі здійснюють Міністерство охорони здоров'я України, яке є відповідальним за регулювання та контроль якості лікарських засобів, організацію закупівель медичних препаратів і здійснення державної політики у галузі охорони здоров'я. Також це Національна академія медичних наук України, Інститут фармакології та токсикології НАМН України, Асоціація фармацевтичних виробників України, Український центр оцінки технологій в охороні здоров'я та багато ін.

Серед науковців, які розглядають економічні та підприємницькі аспекти розвитку фармацевтичного бізнесу, варто відмітити наукові праці І. Горбаня, О. Катеринчука, М. Лисака, В. Марченко, М. Михайлюк, Ю. Нечипорук, В. Стародубцевої, М. Соколова, Є. Панченка, О. Шевченка та інші.

Постановка завдання. Ураховуючи актуальність та перспективність розвитку фармацевтичної промисловості для економіки України, а також можливості, що відкриваються перед вітчизняними фармацевтичними компаніями, важливим є розуміння тенденцій, які відбуваються у зовнішньому бізнес-середовищі як у масштабах глобального, так і національного ринку. Відповідно, метою проведення даного дослідження є визначення сучасних трендів розвитку світової фарми та аналіз тенденцій і потенціалу зростання українського ринку фармацевтичної продукції.

Результати. Фармаіндустрія належить до інноваційних і найбільш зростаючих видів світового бізнесу. Середньорічні темпи зростання протягом останніх 10 років коливаються на рівні від 3 до 6 %, а обсяг фармаринку світу оцінюється приблизно у 193 млрд дол. США. Частка фарма індустрії у світовому ВВП протягом 2019–2021 рр. коливається на рівні 1,4 % [1]. Щорічно на фармаринку світу виводиться 20–30 нових видів речовин; і найвищими темпами (до 12 % річних) зростають продажі протипухлинних, протидіабетичних і протиревматичних препаратів. У глобальній фарма індустрії працюють 4,4 млн осіб, а експорт охоплює 116 країн світу. Топ-10 світових країн лідерів глобального фармаринку визначають 79,5 % глобального вартісного обсягу ринку. Традиційно лідером цього ринку лишається США з часткою 44,6 %; ця тенденція зберігається і у 2020–2022 рр. [1].

Український фармаринок, як і світовий, характеризується як найінноваційніший і такий, що має найвищий потенціал зростання. За оцінками експертів фарма ринку, його вартісний обсяг становить майже 4,2 млрд дол. США, або 1,7 млрд упаковок. У

структурі ВВП переробної промисловості України фармацевтична галузь становить 4,0 %, забезпечуючи формування 32,6 млрд грн доданої вартості [2]. Величина експорту фармапродукції становить 6,4 млрд грн, імпорту — 53,6 млрд грн, що визначає структуру продажів лікарських засобів на вітчизняному ринку. Так, результати аналізу структури реалізації лікарських засобів у натуральному вимірюванні свідчать про те, що у 2021 р. порівняно з 2011 р. частка імпортової продукції зросла з 34 до 35 %, тобто несуттєво. Проте у вартісному вимірюванні частка реалізації імпортової продукції у 2021 р. становила 64 %, що менше, ніж у 2011 р., коли частка була на рівні 71 % [3]. Отже, можемо констатувати, що, незважаючи на високий рівень цін на імпортну продукцію, кардинальних змін ринку не відбувається.

Попри високу частку імпортних препаратів на українському фармацевтичному сегменті варто відзначити позитивну динаміку виробництва та продажу лікарських засобів в Україні. Так, протягом 2011–2021 рр. середньорічні темпи зростання фармацевтичної індустрії в Україні становили 1,18 (рис. 1), що значно вище порівняно зі світовими темпами зростання глобальної фарми [2].

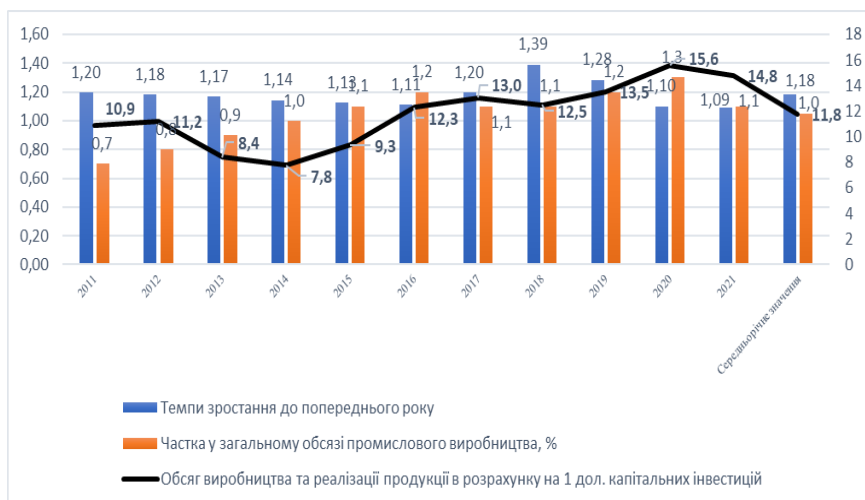

Рис. 1. Показники зростання вітчизняного фармацевтичного ринку у 2011–2021 рр. [2]

Також слід вказати, що хоча частка реалізованої продукції у загальнопромисловому обсязі низька (1,0 % у 2021 р.), частка ка-

пiтальних iнвестицiй у загальнопромисловому обсязi капiталовкладень становить 3,9 %, а зростання величини капiталовкладень у 2020 р. порiвняно з 2010 р. становить + 37 %, що є одним з найвищих показникiв серед промислових секторiв економiки України. Якщо проаналiзувати динамiку показника величини реалiзованої продукцiї у розрахунку на 1 дол. США капiтальних витрат, то можна констатувати наявнiсть зростаючої тенденцiї, що є досить оптимiстичним сигналом щодо перспектив подальшого розвитку фармацевтичного ринку в Україні.

Українська фармацевтична iндустрiя забезпечує одні з найвищих показникiв продуктивностi працi в економiцi України. Аналiз динамiки даного показника у фармацевтичній iндустрiї дозволяє зробити висновок про наявнiсть зростаючих тенденцiї. Так, у 2020 р. порiвняно з 2012 р. відбулося зростання продуктивностi працi з 523 грн/особу до 1696 грн/особу або у 3,2 разу (рис. 2) [2]. Заробiтна плата у фармацевтичному секторi вдвічі вища порiвняно з аналогiчним показником у переробній промисловостi України.

Рис. 2. Показники продуктивності праці у фармацевтичній індустрії України у 2012–2020 рр.

Однією з ключових характеристик розвитку вітчизняної фармацевтичної індустрії є інноваційність. За кількістю інноваційно-активних підприємств, тобто тих, що безпосередньо здійснюють інноваційну діяльність, фармацевтична галузь є лідером серед

інших галузей переробної промисловості України. При цьому за обсягами виробництва продукції фармацевтика забезпечує незначну частку. Інноваційні витрати у розрахунку на 1 грн виробленої продукції у фармацевтичній галузі складають 0,05 грн / грн, тоді як у автомобілебудівній галузі цей показник сягає 0,007 грн / грн, у виробництві комп'ютерів — 0,01 грн / грн, у хімічній промисловості — 0,03 грн / грн тощо.

Найвищий рівень інноваційності фармацевтичних компаній в Україні підтверджують і результати «Опитування представників бізнесу щодо інноваційної діяльності та актуальності потреб в R&D», які були проведені в межах ініціативи Міністерство освіти і науки України спільно з Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України та Міністерством цифрової економіки [4]. Так, за індексом інноваційної фармацевтичної індустрії має найвище значення 37 [4, с. 15], що характеризує дані компанії як такі, що використовують унікальні інновації для світового ринку, тестують нові підходи до виробництва та збуту продукції та ін. [4, с. 16]. Також для компаній фармаіндустрії є найвищими порівняно з іншими сферами показники інноваційності бізнес-процесів і способів роботи з персоналом (13), а також інноваційність у роботі з клієнтами (8). Проте за показником готовності до змін фармаіндустрія має найменше значення серед досліджуваних сфер. Це свідчить про те, що фармакомпанії не готові до виходу за межі індустрії, що цілком зрозуміло, та до суттєвих трансформацій своїх бізнес-моделей відповідно до мінливих вимог бізнес-середовища.

Незважаючи на порівняно високі показники інноваційності в українському бізнес-просторі, варто говорити про порівняно низький її рівень серед світових фармацевтичних гігантів. Так, на основі зроблених розрахунків для 69 найбільших фармацевтичних компаній світу середнє значення витрат на НДДКР у розрахунку на 1 дол. США витрат становить 0,13 дол. / дол. Якщо порівняти цей показник із середнім значенням для українських фармацевтичних компаній, який за розрахунками становить 0,05 грн / грн, то різниця у співвідношеннях катастрофічна. Так, фармацевтична компанія Roche Holding (3 позиція рейтингу за обсягами виручки від реалізації продукції) має відповідний показник на рівні 0,22 дол. / дол., Bristol Myers Squibb (9 рейтингова позиція) та Merck & Co. (8 рейтингова позиція) — 0,21 дол. / дол., Johnson & Johnson (1 рейтингова позиція) — 0,16 дол. / дол. (рис. 3).

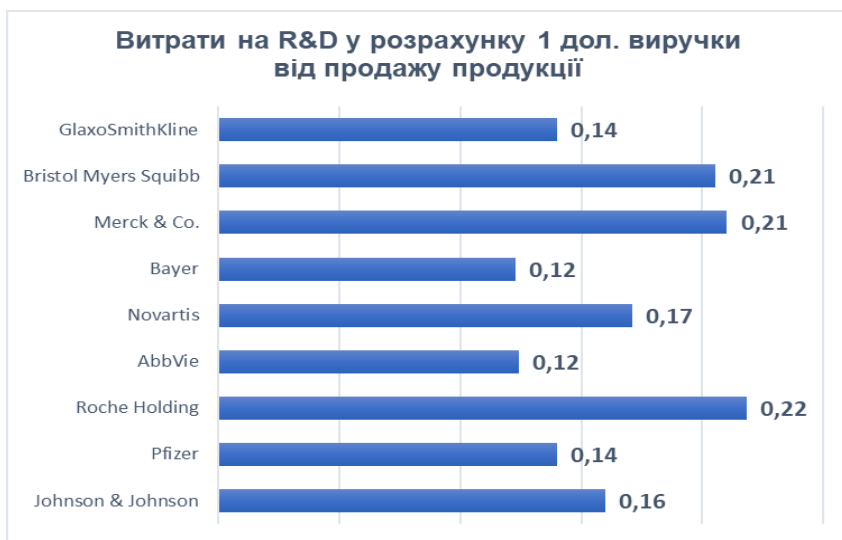

Рис. 4. Показники витрат на НДДКР у розрахунку на 1 дол. США виручки від продажу продукції у світових компаній лідерів фармацевтичного ринку [5]

Представлені дані на рис. 4 свідчать про те, що з позицій стратегічного позиціонування вітчизняні фармацевтичні компанії є компаніями національного рівня. Проте якщо мова зайде про зміни бізнес-моделі на міжнародну компанію, потрібно буде сфокусуватися на багатьох важливих аспектах, серед яких одним з основних є рівень інноваційних витрат.

Важливим аспектом діяльності вітчизняних фармацевтичних компаній, що впливають на реалізацію можливостей розвитку, є наявність GMP сертифікації від регуляторних органів ЄС. Регуляторні органи ЄС не визнають сертифікат GMP, виданий регуляторним органом України. Тому національні фармвиробники проходять дублювальні перевірки, що ускладнює процес виходу на ринок ЄС та збільшує величину витрат. Крім того, під час експорту до ЄС українські виробники стикаються з подвійним бар'єром. Так, по-перше, необхідно отримувати визнання відповідності фармацевтичного виробництва на предмет вимог GMP з боку європейських регуляторів; по-друге, під час розмитнення лікарських засобів кожна партія товару підлягає повторному тестуванню й перевірці на предмет відповідності GMP. Це негативно впливає на формування ціни реалізації лікарських засобів

українського виробництва на європейському ринку та, відповідно, на їх конкурентоспроможність. Перспективи вирішення цього питання пов'язані з визнанням українських сертифікатів GMP в країнах ЄС, а також взаємне визнання реєстрації ліків.

Одним з успішних напрямів розвитку фармацевтичної індустрії є цифровізація бізнесу. Глобальна пандемія 2020–2021 рр. значно прискорила розвиток e-commerce і вже у 2021 р. продаж ліків онлайн в Україні (7 %) перевищив світовий показник (5 %). Вітчизняні фармацевтичні підприємства здійснюють цифровізацію усіх процесів і бізнес-процесів загального ланцюжка створення цінності для кінцевого пацієнта. Крім того, на державному рівні здійснюються процеси оцифрування на рівні взаємодії «виробник — уряд». Перспективним питанням, що має бути вирішено найближчим часом, є цифровізація реєстрації лікарських засобів, що зумовить як пришвидшення цього процесу, так і позитивно вплине на витратність і швидкість виходу на ринок.

Якщо характеризувати фармацевтичний ринок України з позицій конкурентної ситуації, то можна зробити висновок, що ринок є висококонкурентним, а його розподіл здійснюється як між вітчизняними, так і зарубіжними компаніями: до 10 % ринку тримають дві вітчизняні компанії «Фармак», з часткою 5,76 %, і «Дарниця» (3,48 %) (рис. 5); серед українських компаній корпорація «Артеріум» (3,15 %), Київський вітамінний завод (2,65 %), «Юрія-Фарма» (2,41 %), група компаній «Здоров'я» (1,92 %).

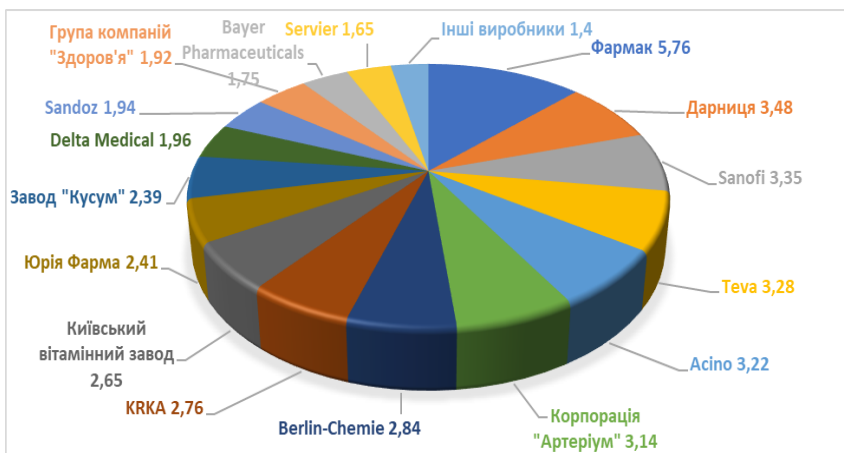

Рис. 5. Показники розподілу фармацевтичного ринку між основними учасниками за вартісними обсягами реалізації продукції [6, с. 26]

За результатами оцінювання рівня концентрації українського фармацевтичного ринку на основі індексу Херфіндаля — Хіршмана можна зробити висновок, що протягом 2019–2020 рр. на ринку є чітко виражена конкуренція (індекс ринкової концентрації у 2019 р. — 19,81; у 2020 р. — 18,14) [6]. Рівень конкуренції на ринку протягом аналізованого періоду практично не змінився. За результатами розрахунку Індексу Джині, який у 2019 р. становив 0,28, у 2020 р. — 0,29, можна зробити висновок про низький рівень розшарування доходів вітчизняних фармацевтичних виробників.

Якщо характеризувати ситуацію на фармацевтичному ринку, що склалася у 2022 р., то варто зазначити, що зменшення обсягів продажу було характерним для меншої кількості учасників ринку. Так, серед топ-10 фармацевтичних компаній, лише три скоротили обсяги реалізації, у однієї компанії змін не відбулося і 6 компаній характеризувалися зростаючою динамікою [3].

Узагальнюючи інформацію про розвиток вітчизняного фармацевтичного ринку, можна в цілому характеризувати його як перспективний і такий, що характеризується наявністю потенціалу подальшого зростання. Відповідний ринок достатньо конкурентний, проте вхід на нього не має суттєвих бар'єрів. Конкуренція на ринку відбувається як між вітчизняними, так і зарубіжними фарма компаніями. Конкуренція притаманна усім сегментам ринку — сегмента генериків, оригінальної продукції, госпітального та аптечного сегментам. Незважаючи на позитивні характеристики фармацевтичного ринку порівняно з іншими видами промислової та економічної діяльності, варто констатувати суттєве відставання рівня розвитку вітчизняного фармацевтичного виробництва від світових параметрів сучасної фарма індустрії.

Висновки. У глобальному фармаринку частка України досить незначна, близько 0,3 %, але експерти ринку відносять Україну до категорії high-reward markets, тобто ринків з високим потенціалом зростання. Україна щороку покращує свої позиції на світовому фармаринку. За даними IQVIA (проект MIDAS), у 2021 р. український фармаринок посів 41 місце серед усіх країн, піднявшись за два роки на п'ять позицій. У Європі Україна посідає 21 місце. Серед країн СНД, Україна на 2 місці після рф. У структурі українського експорту фармацевтичної продукції перше місце посідають продажі у країни СНД, які значно зменшилися з 2014 р, оскільки припинились поставки до рф. Також експорт здійснюється до країн ЄС і Південної Америки [7].

Якщо характеризувати основні тренди розвитку фармацевтичного ринку, які є актуальними як для світового, так і вітчизняного ринкового простору, до уваги слід прийняти те, що зростання попиту відбувається на інноваційні види ліків, такі як генетичні терапії, протеоміка та імунотерапія. Посилюється тренд на цифровізацію технологічних процесів, як у сфері виробництва, так і збуту фармацевтичної продукції. Зростання попиту на ліки супроводжується зростанням обсягів міжнародної торгівлі, проте конкуренція на фармацевтичних ринках є дуже гострою. Також слід звернути увагу на тенденцію щодо актуалізації та збільшення використання біотехнологій, на основі яких забезпечується виробництво більш ефективних та менш токсичних ліків.

Література

1. An overview of the global pharmaceutical industry. URL: https://sk-pharmacy.kz/eng/press-centr/smi_o_nas/tendenczii-mirovoj-farindustrii (дата звернення: 06.02.2023 р.).
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 09.03.2023 р.).
3. BusinessViews. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/ukraine-in-data/id/11-infografik-pro-farmaceutichnu-industriju-pid-chas-vijni-2397/> (дата звернення: 16.02.2023 р.).
4. Опитування представників бізнесу щодо інноваційної діяльності та актуальних потреб в R&D. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/28.08/opituvannya-28-08-2020.pdf> (дата звернення: 12.03.2023 р.).
5. List of largest biomedical companies by revenue. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largest_biomedical_companies_by_revenue (дата звернення: 12.03.2023 р.).
6. Пригульська Н., Мотузка Ю., Кошельник А. Фармацевтичний ринок України: тенденції розвитку в умовах пандемії covid-19. Товари і ринки. 2022. №1. С. 19-29.
7. IQVIA. URL: <https://www.iqvia.com/> (дата звернення: 16.03.2023 р.).

References

1. An overview of the global pharmaceutical industry. URL: https://sk-pharmacy.kz/eng/press-centr/smi_o_nas/tendenczii-mirovoj-farindustrii (data zvernennya: 06.02.2023 p.) [in English].
2. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (data zvernennya: 09.03.2023 p.) [in Ukrainian].

3. BusinessViews. URL: <https://businessviews.com.ua/ru/ukraine-in-data/id/11-infografik-pro-farmaceutichnu-industriju-pid-chas-vijni-2397/> (data zvernennya: 16.02.2023 p.) [in Ukrainian].

4. Opytuvannia predstavnykiv biznesu shchodo innovatsiinoi diialnosti ta aktualnykh potreb v R&D [Survey of business representatives on innovation and current R&D needs]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/innovatsii-transfer-tehnologiy/2020/08/28.08/opituvannya-28-08-2020.pdf> (data zvernennya: 12.03.2023 p.) [in Ukrainian].

5. List of largest biomedical companies by revenue. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_largest_biomedical_companies_by_revenue (data zvernennya: 12.03.2023 p.) [in English].

6. Prytulska N., Motuzka Yu., Koshelnyk A. (2022) Farmatsevytchnyi rynok Ukrainy: tendentsii rozvytku v umovakh pandemii covid-19 [Ukrainian pharmaceutical market: development trends in the context of the covid-19 pandemic]. *Tovary i rynky*, №1 [in Ukrainian].

7. IQVIA. URL: <https://www.iqvia.com/> (data zvernennya: 16.03.2023 p.) [in English].

Стаття надійшла до редакції 22.03.2023

УДК 330

JEL Classification L26, O17

DOI 10.33111/EE.2023.50.MelnykovaO

O. Melnykova

*PhD in Economics, Associate
Professor, Associate Professor of
Business Economics
and Entrepreneurship Department,
Kyiv National Economic University
named after Vadym Hetman*

О. А. Мельникова

*к.е.н., доцент кафедри бізнес-
економіки та підприємництва,
Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8437-7670>

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто проблеми та перспективи розвитку підприємництва в Україні під час воєнного стану. Визначено основні фактори, які впливають на розвиток бізнесу в умовах збройного конфлікту. Досліджено негативний вплив війни на економіку країни та на сектор підприємництва зокрема. Розглянуто напрями державної політики щодо підтримки підприємництва в умовах війни.